

ANDRZEJ SZYMAŃSKI

PIERWSZY SYNOD DIECEZJI OPOLSKIEJ 2002-2005

Diecezja opolska, formalnie utworzona przez Stolicę Apostolską 28 czerwca 1972 r. bullą *Episcoporum Poloniae coetus*¹, odbyła swój synod, określany oficjalnie jako „Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej 2002-2005”. Była to odpowiedź wspólnoty diecezjalnej na wezwanie Ojca św. Jana Pawła II zawarte w Liście apostolskim *Novo millennio ineunte*², aby ufnie otworzyć się na przyszłość, którą na podstawie Ewangelii Chrystusa trzeba pilnie „przełożyć na język postanowień i konkretnych programów” duszpasterskich³. Pierwsze zgromadzenie synodalne Kościoła opolskiego, zainicjowane przez ks. abpa Alfonsa Nossola, było znaczącym wydarzeniem w kościelnej historii całego Śląska Opolskiego, dobrze wpisującym się w ożywiony posoborowy ruch synodalny w Polsce.

1. PRZEBIEG SYNODU

Zapowiedź zwołania synodu znajdujemy w dekreście Ordynariusza Opolskiego nr 207/02/A z 19 marca 2002 r.⁴ Rządca diecezji zaznaczył w nim, że

Dr ANDRZEJ SZYMAŃSKI – Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego; adres do korespondencji: ul. Plebiscytowa 5, 45-038 Opole; e-mail: andrzej@kozle.pl

¹ A. S z y m a ń s k i, *Ks. Bp dr Franciszek Jop – prawodawca i organizator diecezji opolskiej*, Opole 2007, s. 22. Odrębna kościelna jednostka administracyjna (Administracja Apostolska Śląska Opolskiego) istniała jednak na terenie Opolszczyzny już od 15 sierpnia 1945 r.

² Zob. J a n P a w e ł I I, List apostolski *Novo millennio ineunte*, Kraków 2001.

³ Depesza skierowana do Ojca św. Jana Pawła II przez abpa Alfonsa Nossola z okazji inauguracji Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej 2 kwietnia 2002 r., „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002), s. 2 [dalej cyt.: „Biuletyn”]; Pismo Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej z okazji inauguracji Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej z 30 kwietnia 2002 r., tamże, s. 2-3.

⁴ Dekret zwołujący Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej i ogłaszający jego otwarcie

głównym zadaniem synodu jest otwarcie Kościoła lokalnego na wyzwania, jakie niesie teraźniejszość i niedaleka przyszłość, a także swoiste „wypłynięcie na głębię”, które pozwoli spojrzeć na problemy opolskiej wspólnoty wierzących w świetle słowa Bożego i podjąć działania zmierzające do sprostania wyzwaniom pojawiającym się u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa⁵. W wydanej tego samego dnia odezwie do wiernych abp Nossol wyraził nadzieję, że synod diecezjalny będzie prawdziwą „wiosną” Kościoła lokalnego, która przyczyni się do jego umocnienia i zintegrowania. Powinien on zająć stanowisko wobec trudnych problemów społecznych, przede wszystkim rosnącego bezrobocia i nasilającej się wówczas na Opolszczyźnie emigracji zarobkowej. Kościół partykularny powinien włączyć się w działania na rzecz społeczności lokalnej, ma bowiem możliwości działania na nieco innej płaszczyźnie niż politycy czy władze samorządowe. Jako istotną formę pomocy ordynariusz wskazał tworzenie parafialnych funduszy stypendialnych, które umożliwiłyby niezamożnej młodzieży kontynuowanie nauki na studiach wyższych⁶. Według ks. prof. Helmuta J. Sobeczki, sekretarza generalnego Synodu⁷, powinien być on przede wszystkim synodem pastoralnym, który winien „pogłębić [...] wizję działalności pastoralnej w duchu soborowym, a zwłaszcza ożywić samą działalność duszpasterską w odpowiedzi na współczesne potrzeby”⁸.

z 19 marca 2002 r. (Nr 207/002/A), w: *Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). Statuty i aneksy*, praca zbiorowa, Opole 2005, s. 311-313.

⁵ Zob. paragraf 10 Regulaminu Prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej: „Poprzez Synod Biskup Diecezjalny – korzystając z pomocy ekspertów w zakresie wiedzy teologicznej, pastoralnej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów wspólnoty diecezjalnej – wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzonej sobie owczarni (sollemni modo fungitur officio ac ministerio pascendi gregem sibi commissum), poprzez:

1. Dostosowanie do lokalnych warunków przepisów i norm Kościoła powszechnego;
2. Wytężanie nowych dróg i sposobów działalności apostołskiej w diecezji;
3. Rozwiązywanie trudności związanych z zarządzaniem i duszpasterzowaniem;
4. Inicjowanie nowych przedsięwzięć o charakterze ogólnym;
5. Korygowanie błędów w zakresie doktryny i obyczajów, jeżeli takie ujawniają się w diecezji” (Instrukcja Kongregacji Biskupów *Ecclesiae imago* z 22 lutego 1972 r., „Biuletyn” 1(2002), s. 13).

⁶ Odezwia Biskupa Opolskiego z 19 marca 2002 r. w sprawie modlitwy w intencji Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej i udziału w jego uroczystym otwarciu, tamże, s. 4-5.

⁷ Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 25 września 2002 r. powołujący sekretarza generalnego Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej (Nr 76/02/P), tamże, s. 20.

⁸ Wykład ks. prof. dr. hab. Helmuta J. Sobeczki wygłoszony w czasie uroczystej sesji plenarnej inauguracyjnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, tamże, s. 35.

Dekret zwołujący synod zawierał także pierwsze rozporządzenia ordynariusza dotyczące kwestii organizacyjnych, wydane na podstawie kan. 460-468 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. (KPK). Wyznaczono uroczyste otwarcie Synodu na dzień 2 kwietnia 2002 r. (wtorek wielkanocny) w katedrze opolskiej. Wskazano również członków Pierwszego Synodu, którzy stali się nimi na mocy prawa i z nominacji Biskupa Diecezjalnego. Byli to: biskupi pomocniczy, konsultorzy diecezjalni, członkowie Rady Kapłańskiej, oficjał Sądu Duchownego, kanclerz Kurii Diecezjalnej, rektor Wyższego Seminarium Duchownego, dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, dziekani rejonowi i dekanalni, jeden prezbiter z każdego dekanatu i jego zastępca (wybrani przez wszystkich pełniących w dekanacie posługę duszpasterską. Zastępca winien uczestniczyć w pracach synodu, gdy wybrany prezbiter był przeszkodzony). W skład Synodu weszli także: grupa wiernych świeckich wybranych i mianowanych przez Biskupa Diecezjalnego, grupa kapłanów diecezjalnych, wybranych i mianowanych przez biskupa w trakcie trwania Synodu, wybrani przedstawiciele zakonów i zgromadzeń zakonnych, posiadających domy zakonne w diecezji opolskiej. Na podstawie kan. 463 § 1 KPK członkowie synodu mieli obowiązek uczestniczenia w jego pracach⁹.

Do dekretu zwołującego synod dodany został Regulamin Prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej¹⁰, określający strukturę zgromadzenia synodalnego, a także sposób, w jaki stopniowo winny być realizowane wytyczone wcześniej cele. Pracami Synodu kierował Biskup Diecezjalny z pomocą Komisji Głównej, komisji synodalnych i sekretariatu. Przewidywano ok. 400 członków Synodu (z nominacji i z wyboru)¹¹. Komisje synodalne problemowe w liczbie 12, zbierające się przynajmniej raz na dwa miesiące, miały, po zapoznaniu się z Magisterium Kościoła oraz z uchwałami II Polskiego Synodu Plenarnego, redagować „związłe opracowania”, które były następnie przedmiotem refleksji zespołów synodalnych (parafialnych i innych)¹². Po otrzymaniu stanowiska tychże zespołów, komisje synodalne przygotowywały doku-

⁹ Dekret zwołujący Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej i ogłaszający jego otwarcie z 19 marca 2002 r., w: *Pierwszy Synod*, s. 312.

¹⁰ Regulamin Prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej z 19 marca 2002 r., „Biuletyn” 1(2002), s. 12-18.

¹¹ Zob. wykład ks. prof. dr. hab. Helmuta J. Sobeczki wygłoszony w czasie uroczystej sesji plenarnej inauguracyjnej Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej, tamże, s. 39-37.

¹² Tamże. Zespoły synodalne działały w każdej parafii. Na podstawie sugestii komisji synodalnych przygotowywały i opracowywały na piśmie odpowiedzi i własne propozycje, które za pośrednictwem relatora dekanalnego trafiały do poszczególnych komisji synodalnych.

ment końcowy, przekazywany następnie Komisji Głównej, która opracowywała je w formie projektu uchwały ostatecznej. Podczas sesji plenarnych teksty przewidziane do Statutów synodalnych przyjmowane były kwalifikowaną większością 2/3 głosów przez głosowanie tajne. Przegłosowany projekt dokumentu powracał do Komisji Głównej, która w przypadku zgłoszenia merytorycznych poprawek lub odrzucenia dokumentu w całości, dokonać miała odpowiedniej korekty lub zrehabilitować od nowa cały dokument. Po uzyskaniu aprobaty Biskupa Diecezjalnego poprawiony dokument miał być przedstawiony do ponownego zatwierdzenia na kolejnej sesji plenarnej. Dokument końcowy Synodu opracowywała specjalnie w tym celu powołana Komisja Redakcyjna. Owocem pracy Synodu było uchwalenie i ogłoszenie Statutów Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, które wchodziły w życie po zatwierdzeniu przez Biskupa Diecezjalnego¹³. Regulamin zawierał także normy szczegółowe dotyczące zakresu działalności komisji i zespołów synodalnych, sekretariatu synodu, instytucji dekanalnego relatora synodalnego oraz sposobu wyboru członków Synodu¹⁴.

W nawiązaniu do dekretu zwołującego synod z dnia 19 marca 2002 r. (Nr 207/02/A), Biskup Opolski wydał tego samego dnia dekret powołujący Komisję Główną, komisje synodalne oraz sekretariat Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej¹⁵. Zgodnie z dyspozycją kan. 462 § 2 KPK przewodniczącym Synodu, w tym także Komisji Głównej został Biskup Diecezjalny. Na członków Komisji Głównej powołani zostali biskupi pomocniczy (Jan Bagiński i Jan Kopic), przewodniczący poszczególnych komisji synodalnych i dziekani rejonowi. Biskup Opolski ustanowił dwanaście komisji tematycznych:

1. Komisja ds. Struktur Diecezjalnych (przewodniczący ks. dr Gerard Strzeduła)¹⁶;
2. Komisja ds. Duchowieństwa i Współpracy z Zakonami (przewodniczący ks. dr Joachim Waloszek)¹⁷;

¹³ Tamże (§ 1-20).

¹⁴ Tamże (§ 21-38).

¹⁵ Dekret powołujący Komisję Główną, komisje synodalne oraz sekretariat Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej z 19 marca 2002 r., w: *Pierwszy Synod*, s. 315.

¹⁶ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Struktur Diecezjalnych (Nr 761/02/P), „Biuletyn” 1(2002), s. 20-21.

¹⁷ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Duchowieństwa i Współpracy z Zakonami (Nr 762/02/P), tamże, s. 21.

3. Komisja ds. Katolików Świeckich (przewodniczący dr Remigiusz Pośpiech)¹⁸;
4. Komisja ds. Kultu Bożego, Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki Kościelnej (przewodniczący ks. prof. dr hab. Helmut Sobeczko)¹⁹;
5. Komisja ds. Duszpasterstwa (przewodniczący ks. dr hab. Józef Mikołajec)²⁰;
6. Komisja ds. Rodziny (przewodniczący ks. dr Jerzy Dzierżanowski)²¹;
7. Komisja ds. Nauki i Wychowania Chrześcijańskiego (przewodniczący ks. prof. dr hab. Tadeusz Dola)²²;
8. Komisja ds. Duszpasterstwa Mniejszości (przewodniczący ks. radca Wolfgang Globisch)²³;
9. Komisja ds. Kultury i Mediów (przewodniczący ks. dr Piotr Maniurka)²⁴;
10. Komisja ds. Ekumenizmu (przewodniczący ks. prof. dr hab. Piotr Jaskóła)²⁵;
11. Komisja ds. Charytatywnych (przewodniczący ks. dyr. Arnold Drechsler)²⁶;
12. Komisja ds. Finansowo-Inwestycyjnych (przewodniczący ks. dr Albert Glaeser)²⁷.

¹⁸ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Katolików Świeckich (Nr 763/02/P), tamże, s. 22.

¹⁹ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Kultu Bożego, Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki Kościelnej (Nr 764/02/P), tamże, s. 20-21.

²⁰ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Duszpasterstwa (Nr 765/02/P), tamże, s. 24.

²¹ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Rodziny (Nr 766/02/P), tamże, s. 25.

²² Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Nauki i Wychowania Chrześcijańskiego (Nr 767/02/P), tamże, s. 26.

²³ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Duszpasterstwa Mniejszości (Nr 768/02/P), tamże, s. 27.

²⁴ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Kultury i Mediów (Nr 769/02/P), tamże, s. 28.

²⁵ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Ekumenizmu (Nr 770/02/P), tamże, s. 30.

²⁶ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Charytatywnych (Nr 771/02/P), tamże, s. 31.

²⁷ Zob. Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Finansowo-Inwestycyjnych (Nr 772/02/P), tamże, s. 32.

W cytowanym dekrete ustalono także skład sekretariatu Synodu²⁸.

W homilii wygłoszonej w czasie mszy św. inauguracyjnej Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej w katedrze opolskiej 2 kwietnia 2002 r., abp Nossol zachęcał wiernych do synodalnego wysiłku słowami: „Zmartwychwstał Pan prawdziwie Alleluja – pragniemy rozpocząć wielkie i ciekawe wydarzenie: odbycie naszego Pierwszego Diecezjalnego Synodu. Nie bójmy się zatem dzieła czynionego razem z Panem! Ma nam ono pomóc w wielkanocnym patrzeniu w naszą diecezjalną, ogólnoojczyźnianą i światową przyszłość Kościoła – wspólnoty Ludu Bożego”²⁹. Rządca diecezji zaznaczył, że bardzo zależy mu na zaangażowaniu się w prace synodalne wszystkich członków lokalnej wspólnoty kościelnej. Nie wszyscy wierni mogli być bezpośrednio członkami zespołów i komisji, jednak wszyscy mogli włączyć się w dzieło synodalne, „służąc radą pisemną i słowną, pomagając [...] i wspierając [...] modlitwą, śledząc życzliwie rozwój prac Synodu”³⁰. Szczególne słowa zachęty zostały skierowane do przedstawicieli mediów, w tym Diecezjalnego Radia Plus, aby włączyli się oni aktywnie w przybliżanie tematyki synodalnej szerokiemu gronu diecezjan i mieszkańców Opolszczyzny i kraju³¹.

Dynamikę pracy Synodu wyznaczały sesje synodalne oraz posiedzenia Komisji Głównej i sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej. Uroczysta sesja inauguracyjna odbyła się we wtorek wielkanocny 2002 r. (2 kwietnia) w auli Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego bezpośrednio po zakończeniu tradycyjnej pielgrzymki kapłanów, tzw. Emaus kapłańskiego³², podczas której odprawiono uroczystą mszę św. koncelebrowaną pod przewodnictwem ks. abpa ordynariusza Alfonsa Nossola w katedrze opolskiej. Podczas sesji inauguracyjnej „odczytano dekret powołujący komisje synodalne, uczestnicy synodu złożyli uroczystą przysięgę, zaś wprowadzenia do prac synodu dokonał ks. prof. dr hab. Helmut Jan Sobeczko [...]”³³. 18 czerwca 2002 r. odbyło się pierwsze posiedzenie Komisji Głównej i sekretariatu Synodu opolskiego, poświęcone głównie prezentacji kandydatów na członków komisji synodalnych oraz ich sekretarzy, a także zagadnieniom

²⁸ W skład sekretariatu Synodu weszli: ks. dr Joachim Kobienia, ks. mgr Jan Pyka, ks. mgr Norbert Wons.

²⁹ Homilia arcybiskupa [Alfonsa Nossola] wygłoszona w czasie mszy św. inauguracyjnej Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej, „Biuletyn” 1(2002), s. 6-7.

³⁰ Tamże, s. 9.

³¹ Tamże, s. 10.

³² Zob. Inauguracja Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, tamże, s. 39-40.

³³ Tamże.

związany z przygotowaniem przez owe komisje materiałów, które miały stać się podstawą prac parafialnych zespołów synodalnych³⁴. Drugie posiedzenie Komisji Głównej i sekretariatu Synodu miało miejsce 20 listopada 2002 r., podczas którego m.in. nakreślono przewidywany harmonogram obrad Synodu oraz przedstawiono przykłady opracowywanych dokumentów roboczych, wypracowanych przez Komisję ds. Kultu Bożego, Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki Kościelnej i Komisję ds. Duszpasterstwa Mniejszości. Dokumenty te miały być podstawą do dyskusji w parafialnych zespołach synodalnych³⁵. Trzecie posiedzenie Komisji Głównej i sekretariatu Synodu odbyło się 28 stycznia 2003 r., podczas którego przedstawiono projekty dokumentów roboczych opracowane przez cztery kolejne komisje (trzecią już propozycję Komisji ds. Kultu Bożego, Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki Kościelnej gruntownie przepracowaną po uwzględnieniu nadesłanych uwag, propozycję Komisji ds. Struktur Diecezjalnych, Komisji ds. Duszpasterstwa i trzecią wersję dokumentu Komisji ds. Duszpasterstwa Mniejszości)³⁶. Kolejne posiedzenia Komisji Głównej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej odbyły się 8 kwietnia 2003 r., 6 czerwca i 13 grudnia 2003 r., 23 października, 13 grudnia 2004 r., 22 stycznia i 26 lutego 2005 r.³⁷

Druga sesja plenarna odbyła się we wtorek wielkanocny, 22 kwietnia 2003 r., ks. abp A. Nossol podsumował prace pierwszej fazy Synodu, związanej z konstytuowaniem się poszczególnych komisji synodalnych i opracowaniem pierwszych wersji dokumentów roboczych. Sekretarz generalny Synodu, ks. prof. Helmut Sobeczko przedstawił założenia kolejnej fazy prac, podczas której główny akcent miał być położony na dyskusję nad dokumentami roboczymi wszystkich dwunastu komisji³⁸. Dokonano także prezentacji dokumentów roboczych trzech komisji synodalnych.

Trzecia sesja plenarna Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej została otwarta 21 czerwca 2003 r., podczas której przedstawiono zasadnicze tezy dokumentów sześciu kolejnych komisji synodalnych: Komisji ds. Duchowień-

³⁴ Zob. Pierwsze posiedzenie Komisji Głównej i sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, tamże, s. 41.

³⁵ Zob. Protokół z drugiego posiedzenia Komisji Głównej i sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn” 2(2003), s. 37-40.

³⁶ Zob. Protokół z trzeciego posiedzenia Komisji Głównej i sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, tamże, s. 40-42.

³⁷ Zestawienie prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej (2002-2005), w: *Pierwszy Synod*, s. 330-334.

³⁸ Zob. Protokół z obrad drugiej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn” 3(2003), s. 53-55.

stwa i Współpracy z Zakonami, Komisji ds. Katolików Świeckich, Komisji ds. Rodziny, Komisji ds. Kultury i Mediów, Komisji ds. Ekumenizmu i Komisji ds. Charytatywnych. Ponadto podczas tej sesji zaprezentowano także relacje z działalności parafialnych i dekanalnych zespołów synodalnych³⁹.

Czwarta sesja plenarna odbyła się 25 października 2003 r. Podczas jej obrad przedstawiono aktualny stan prac synodalnych oraz trzy ostatnie dokumenty robocze Synodu (Komisja ds. Nauczania i Wychowania Chrześcijańskiego, Komisja ds. Duszpasterstwa Mniejszości, Komisja ds. Finansowo-Inwestycyjnych)⁴⁰.

Piąta, ostatnia sesja plenarna Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej rozpoczęła się we wtorek wielkanocny, 13 kwietnia 2004 r. Obradowano w poszczególnych grupach tematycznych. Nowością piątej sesji był udział księży dziekanów, wicedziekanów i dekanalnych relatorów synodalnych, którzy mogli poruszać dowolnie wybrane, interesujące ich tematy. Przewodniczący komisji synodalnych złożyli sprawozdania z prac podległych im zespołów. Równoległe z obradami piątej sesji odbywał się tzw. Synod Młodych, na który przybyło 287 uczniów szkół ponadpodstawowych i studentów⁴¹.

Ostatecznym zredagowaniem końcowych uchwał Synodu diecezji opolskiej zajęła się Synodalna Komisja Redakcyjna w składzie: ks. bp Paweł Stobrawa, ks. prof. dr hab. Helmut Jan Sobeczko (przewodniczący), ks. prof. dr hab. Tadeusz Dola, ks. prof. dr hab. Piotr Jaskóła, ks. dr Rudolf Pierskała, ks. Jan Pyka. Po zakończeniu prac tego zespołu uchwały Synodu zostały zatwierdzone przez ks. abpa Alfonsa Nossola, ordynariusza opolskiego, we wtorek wielkanocny, 29 marca 2005 r.⁴², i tego też dnia został zamknięty Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej. Zgodnie z treścią statutu 404 uchwały synodalne weszły w życie 28 czerwca 2005 r.

³⁹ Zob. Protokół z obrad trzeciej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn” 4(2003), s. 38-39.

⁴⁰ Zob. Protokół z obrad czwartej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, tamże, s. 49-51.

⁴¹ Zob. Protokół z obrad piątej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn” 5(2004), s. 51-53.

⁴² Dekret zamykający prace Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej i zatwierdzający jego uchwały, w: *Pierwszy Synod*, s. 7.

2. STATUTY SYNODALNE

Wynikiem pracy Synodu diecezji opolskiej są uchwały końcowe, które stanowi 411 statutów oraz 28 aneksów. Uchwały te, wraz z najważniejszą dokumentacją synodalną zostały wydane przez diecezjalne Wydawnictwo Świętego Krzyża w 2005 r. Edycja ta liczy 356 stron⁴³ i jest podzielona na trzy zasadnicze części: I – Statuty, II – Aneksy, III – Dokumentacja synodalna.

Ów zbiór statutów, aneksów i dokumentów synodalnych otwiera słowo wstępne abpa Alfonsa Nossola, ordynariusza opolskiego, oraz dekret zamykający prace Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, w którym wyraża nadzieję, iż „zakończony synod przyczyni się do pogłębienia świadomości eklezjalnej i do wzrostu życia religijnego w każdej wspólnotie parafialnej i w całej diecezji”⁴⁴. We wprowadzeniu do uchwał synodalnych abp Nossol wyraża przekonanie, że z biegiem czasu opolski Kościół lokalny „stanie się jeszcze bardziej żywą wspólnotą wspólnot parafialnych, prawdziwą ojczyzną ducha i wiary, która będzie przyciągać także ludzi zagubionych i poszukujących”⁴⁵.

Opolskie Statuty synodalne podzielono na 11 rozdziałów poprzedzonych wprowadzeniem, zawierającym cztery statuty wstępne, charakteryzujące w sposób syntetyczny sytuację duszpasterską Kościoła lokalnego, począwszy od momentu powołania w 1945 r. Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego oraz wskazujące na konieczność podjęcia prac pierwszego w historii tej ziemi synodu diecezjalnego.

Rozdział I – „Parafia miejscem urzeczywistniania się Kościoła i wypełniania jego misji” – obejmuje 14 statutów odnoszących się do kwestii związanych z szeroko pojmowanym duszpasterstwem parafialnym na Opolszczyźnie. W obrębie rozdziału statuty pogrupowane są w dwa podstawowe wątki tematyczne, obejmujące specyfikę duszpasterstwa parafialnego diecezji opolskiej (w tym przywiązanie do tradycji religijnych i rodzinnych, duszpasterstwo mniejszości narodowych, kwestie duszpasterskie związane z wyjazdami zarobkowymi i bezrobociem oraz współczesnymi przemianami życia społecznego i związanymi z tym zagrożeniami życia eklezjalnego), a także nowe zadania i możliwości duszpasterstwa parafialnego. W statucie 12 przedstawiono podstawowe zasady duszpasterstwa mniejszościowego w diecezji. Zaznaczono

⁴³ *Pierwszy Synod*, ss. 356.

⁴⁴ Zob. przypis 42.

⁴⁵ *Pierwszy Synod*, s. 13.

w nim m.in., że „każda grupa mniejszościowa [...] ma prawo do używania własnego języka w życiu religijnym i w duszpasterstwie religijnym”⁴⁶. W statucie 13 Synod wyraził zaniepokojenie postępującym „rozproszaniem” zwartych do tej pory społeczności parafialnych, spowodowanych bardzo rozpowszechnionymi na Opolszczyźnie wyjazdami ojców rodzin do pracy za granicą. Praktyka ta wpływa, zdaniem Synodu, na „zmianę jakości życia religijnego, zwłaszcza na stabilność małżeńską i rodzinną, a w konsekwencji także na jakość wychowania dzieci”.

W rozdziale II – „Parafia w strukturach Kościoła opolskiego” – znajdujemy osiem części, poświęconych kolejno Biskupowi Opolskiemu i Kurii Diecezjalnej w Opolu, Biskupiemu Sądowi Duchownemu, Radzie Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów, Diecezjalnej Radzie Duszpasterskiej, Diecezjalnej Radzie Ekonomicznej, parafiom, dekanatom, dziekanom i wicedziekanom, a także rejonom duszpasterskim, dziekanom i sekretarzom rejonowym⁴⁷.

Część pierwsza składa się z trzech statutów, poprzedzonych jednym, mającym charakter preambuły. Statut 22 przypomina, iż „duchowieństwo i wierni powinni okazywać swemu Biskupowi szacunek i posłuszeństwo oparte na motywach nadprzyrodzonych, podporządkowując się jego duchowemu kierownictwu, popierając jego zarządzenia zmierzające do duchowego rozwoju diecezji, jak również dzieląc z nim odpowiedzialność za Kościół partykularny i powszechny”. W części poświęconej diecezjalnemu sądowi duchownemu zaznaczono, iż jego pracownicy powinni traktować wypełniane swoich obowiązków jako działalność duszpasterską, a co za tym idzie, winni „pomagać wiernym w uregulowaniu konfliktów sumienia w duchu prawdy, miłości i sprawiedliwości”⁴⁸. Na uwagę zasługuje statut 29 w części poświęconej parafiom, w którym prawodawca synodalny opowiedział się za racjonalizacją sieci parafialnej w diecezji opolskiej. Owa racjonalizacja polegać ma na podziale większych parafii na mniejsze, a także na łączeniu ze sobą parafii zbyt małych. Nie oznacza to jednak formalnego znoszenia jednostek niewielkich, a polegać ma na mianowaniu dla połączonych parafii wspólnego proboszcza⁴⁹. Synod zaleca także usilnie, aby w codziennej pracy duszpasterskiej zwracano większą uwagę na ożywienie ruchu pielgrzymkowego do Matki Boskiej w Jej opolskim wizerunku, na Górę św. Anny oraz do sanktuarium

⁴⁶ Tamże, s. 21.

⁴⁷ Tamże, s. 23-28.

⁴⁸ Tamże, s. 24.

⁴⁹ Tamże, statut 30, s. 26.

św. Jacka w Kamieniu Śląskim⁵⁰. Kolejne statuty rozdziału II poświęcone są organizacji struktur panadparafialnych w diecezji opolskiej (dekanatom i rejonom duszpasterskim).

Obszerny rozdział III – „Życie liturgiczne w parafii” – zawiera normy dotyczące sakramentów świętych, sakramentaliów i nabożeństw, muzyki i śpiewu w liturgii oraz czasów i miejsc świętych. Poprzedzone są one przedstawieniem zasad ogólnych, wprowadzających w tematykę liturgiczną oraz szafarstwa sakramentów. Tutaj znajduje się m.in. statut 42, w którym synod zobowiązuje proboszczów do ustanowienia w każdej parafii nadzwyczajnych szafarzy komunii św., którzy pomagaliby w rozdawaniu jej podczas mszy św. oraz zanosili ją chorym w każdą niedzielę i święto⁵¹. Ponadto prawodawca synodalny zachęca parafie, w których występuje taka potrzeba, aby rozważyły możliwość wprowadzenia posługi stałego diakona⁵². Synod postanowił także, aby przy każdym kościele parafialnym i filialnym istniały zespoły ministrantów. Posługę ministrancką pełnić mogą także dziewczęta, jednak zaleca się, aby były one raczej angażowane do posług muzycznych (schola, kantorka, psalterzystka) i lektorskich (czytanie słowa Bożego, komentarz, podawanie wezwań modlitwy wiernych)⁵³.

Tematyka sakramentologiczna obejmuje statuty odnoszące się do poszczególnych sakramentów świętych. W kwestii chrztu ustawodawca synodalny z dużą dozą realizmu i duszpasterskiego wyczucia uregulował sprawę dopuszczenia do tego sakramentu dzieci z rodzin religijnie obojętnych lub zaniedbanych oraz tych dzieci, których rodzice żyją w związku niesakramentalnym. Przypadki te reguluje statut 49, w myśl którego podstawą udzielenia chrztu musi być uzasadniona nadzieja, że dziecko zostanie wychowane po katolicyku⁵⁴. Wtedy przed chrztem proboszcz winien przeprowadzić rozmowę z rodzicami oraz z kandydatami na chrzestnych, którzy winni być praktykujący. Proboszcz wyraża zgodę na chrzest po otrzymaniu od rodziców dziecka i chrzestnych pisemnego poręczenia. Wydaje się, że jest to optymalne rozwiązanie trudnego problemu duszpasterskiego. Czyni ono zadość wymogom stawianym przez prawo kanoniczne, jednocześnie odwołując się do poczucia

⁵⁰ Tamże, statut 42, s. 27.

⁵¹ Zob. księga liturgiczna *Sakramenty chorych*, Katowice 1998, s. 43, nr 52; list apostolski *Mane nobiscum Domine*, 2000, 30; Instrukcja synodalna dotycząca nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej, w: *Pierwszy Synod*, s. 261-270.

⁵² Tamże, statut 43, s. 31.

⁵³ Tamże, statut 44, s. 31-32.

⁵⁴ Kan. 868 KPK z 1983 r.

odpowiedzialności rodziców dziecka i przywracając właściwy wymiar funkcji chrzestnych. Istotne jest przypomnienie w statucie 50 wymogów, które – zgodnie z kan. 874 KPK – winni spełniać kandydaci na chrzestnych. Prawodawca synodalny uznał ponadto za konieczne zwrócenie uwagi rodziców dziecka na „chrześcijański sens imienia i obchodzenia imienin, jako dnia przypominającego przyjęcie chrztu oraz opiekę świętego Patrona”⁵⁵. Można z tego wnosić, że Synod zaleca nadawanie dzieciom imion „chrześcijańskich”, czyli takich, które nosił wcześniej jakiś święty lub błogosławiony. W tym samym statucie zaleca się podtrzymanie diecezjalnego zwyczaju obchodzenia pierwszej rocznicy chrztu połączonej ze specjalnym błogosławieństwem dzieci⁵⁶. W pozostałych statutach regulujących sprawy związane ze chrztem św., znajdujemy normy dotyczące formacji katechumenów i prowadzenia księgi ochrzczonych.

Do sakramentu bierzmowania Synod postanowił dopuszczać młodzież uczącą się w III klasie gimnazjum. Zalecono, aby przyjmowali oni sakrament po odbyciu pielgrzymki do kościoła katedralnego oraz „poznali istniejące w diecezji struktury organizacyjne, a w miejscowej parafii stowarzyszenia, wspólnoty i ruchy apostołskie”⁵⁷. Ustawodawca synodalny zaleca również, aby przy bierzmowaniu pozostawić sobie imię patrona ze chrztu „dla podkreślenia kontynuacji wtajemniczenia chrześcijańskiego” (statut 60). Jednak w przypadku, gdy imię chrzcielne kandydata nie figuruje wśród świętych i błogosławionych Kościoła, może on wybrać sobie nowe imię. Świadkiem bierzmowania winien być z zasady chrzestny lub chrzestna. Funkcję tę mogą także wypełniać rodzice bierzmowanego lub inna osoba „odpowiednio dojrzała do wykonania tego zadania” (statut 61). W myśl statutu 62 duszpasterze powinni dążyć do upamiętnienia przyjęcia sakramentu bierzmowania w formie nabożeństw dziękczynnych. Ponadto bierzmowani powinni otrzymać religijne pamiątki (krzyż, Pismo Święte, diecezjalny modlitewnik Droga do Nieba). Działania te mają zapobiec dość powszechnemu obecnie wśród wiernych spłycaaniu znaczenia sakramentu bierzmowania, który w opiniach niektórych doświadczonych duszpasterzy określany bywa nawet jako „sakrament pożegnania z Kościołem”.

Rozbudowane statuty dotyczące Eucharystii są dowodem wielkiej troski Synodu polskiego o nadanie jej właściwej rangi zarówno w życiu wspólnot

⁵⁵ *Pierwszy Synod*, statut 52, s. 34.

⁵⁶ Zob. *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej. Nabożeństwa, poświęcenia i błogosławieństwa*, Opole 1986, s. 313.

⁵⁷ *Pierwszy Synod*, statut 57, s. 35.

parafialnych, jak i każdego z wiernych diecezji opolskiej. Bardzo słusznie prawodawca synodalny zaleca przygotowanie się do sprawowania mszy św. przez zachowanie świętego milczenia zarówno w kościele, jak i w zakrystii przed rozpoczęciem celebracji⁵⁸. Podkreśleniu najwyższej wagi Eucharystii służy przepis statutu 68 nakazujący, aby celebrowano ją w miejscu świętym. Z ważnych przyczyn, lecz zawsze za zezwoleniem Biskupa Diecezjalnego, można odprawiać mszę św. poza kościołem, jednak powinno być to miejsce odpowiednie. Dzięki temu przepisowi Synod przeciwstawił się możliwej desakralizacji Eucharystii, kiedy – nawet w najlepszej wierze – byłaby ona sprawowana bez zachowania należytej powagi. Ważne jest powtórzenie normy kan. 904 KPK, aby każdy kapłan, o ile nie zachodzi poważna przyczyna, codziennie celebrował mszę św.⁵⁹ Nic bowiem tak skutecznie nie rozbudzi w wiernych świeckich umiłowania Eucharystii, jak dobry przykład płynący od kapłanów. W statucie 70 znajdujemy zalecenie skierowane do duszpasterzy, aby wychowywali wiernych do zachowania zwyczaju zamawiania mszy św. w intencji żywych i umarłych członków swych rodzin i przyjaciół. Niejako przy okazji prawodawca synodalny przypomina, iż ustalanie jakichkolwiek „stawek” za odprawienie Eucharystii, a tym bardziej domaganie się nadmiernych „ofiar” jest niedopuszczalne. Jednocześnie synod słusznie wskazuje na obowiązek wiernych świeckich dbania o materialne potrzeby Kościoła w miarę swoich możliwości. Duże znaczenie praktyczne ma w tym kontekście wskazówka, aby duszpasterze wyjaśniali wiernym znaczenie składanych ofiar oraz informowali o ich przeznaczeniu.

Odnośnie do niedzielnej Eucharystii Synod zaleca, aby duszpasterze „zwracali szczególną uwagę na motywację w realizowaniu niedzielnego obowiązku udziału w celebracji Mszy św. Oprócz argumentacji nakazowej należy wychowywać także do motywacji teologiczno-egzystencjalnej”⁶⁰. To postanowienie wypada uznać za szczególnie cenne (obok wyżej omówionej regulacji dotyczącej informowania wiernych o przeznaczeniu składanych przez nich ofiar), ponieważ wydaje się zaczątkiem rzeczywiście podmiotowego traktowania świeckich w Kościele opolskim. Oto oprócz przekazywania im odgórnych zaleceń, dostrzeżono zalety dialogu i wprowadzania wiernych w problemy związane z zarządaniem wspólnotą kościelną. Kolejnym krokiem na tej drodze byłoby coroczne (lub częstsze) podawanie do publicznej wiadomości infor-

⁵⁸ Tamże, statut 67, s. 38.

⁵⁹ Tamże, statut 69.

⁶⁰ Tamże, statut 74, s. 40.

macji związanych ze stanem finansów diecezji, jednak takie rozwiązanie nie zostało przyjęte przez Synod opolski.

Ważne, także z punktu widzenia wiernych świeckich, wydają się regulacje synodalne dotyczące głoszonych podczas Eucharystii homilii, a będących podstawowym sposobem nauczania we wspólnocie parafialnej. Statut 77 postanawia, że homilia powinna koncentrować się na „przekazie Słowa Bożego zawartego w Piśmie Świętym, [a] przeczytanego w czasie liturgii mszalnej”. Ponadto treść kazań powinna być wzbogacona poprzez „wyjście naprzeciw współczesnej nauce”, zaś ich przedmiotem mogą być także kwestie społeczne, w których należy wyjaśniać nauczanie Kościoła. Duszpasterze winni zachować „wielką ostrożność” w poruszaniu spraw politycznych, gdyż „kazania upolitycznione, podobne do wiecowych przemówień polityków, przynoszą więcej zła niż pożytku w życiu parafialnym”. Pod względem formy najbardziej pożądane jest „mówienie naturalne i przyjazne w odniesieniu do słuchacza”, które ułatwia nawiązanie kontaktu ze słuchaczami, a szczególnie z dziećmi. „Technicznymi” mankamentami homilii są „częste powtórzenia i nieład myślowy, styl efekciarski, przerost formy nad treścią, niewyraźna artykulacja”, co jest szczególnie uciążliwe dla osób w starszym wieku i słabo słyszących⁶¹. Kolejnym ważnym postanowieniem Synodu opolskiego odnośnie do kazań, jest ujęcie ich w dość ścisłe ramy czasowe. Otóż, zgodnie z wytyczną statutu 80, niedzielne homilie mszalne powinny trwać od 10 do 15 minut. Bardzo krótkie, zaledwie kilkuzdaniowe, winno być także wprowadzenie na początku liturgii oraz końcowe ogłoszenia parafialne. Chodzi o to, aby wierni nie czuli się na Eucharystii znudzeni i przytłoczeni nazbyt długimi oracjami duszpasterza, lecz mogli skoncentrować się na Ofierze Ołtarza.

Opolski ustawodawca synodalny w statucie 87 wyraża szacunek dla zwyczaju przyjmowania komunii św. „do ust” w postawie zarówno klęczącej, jak i stojącej, nie wykluczając jednakże innych form jej przyjmowania, zawsze jednak z zachowaniem najwyższej czci⁶². W diecezji opolskiej wolno udzielać komunii św. „na rękę”, co jest związane z powszechnością tej formy wśród ludności śląskiej oraz gości przede wszystkim z Niemiec. Wiąże się z tym jednak wymóg spożycia opłatka na oczach szafarza, gdyż nikt „nie może odejść, niosąc w ręku Ciało Pańskie”. Komunia św. nie może być udzielana „na rękę”, gdyby zachodziło niebezpieczeństwo profanacji⁶³.

⁶¹ Tamże, statut 78, s. 41.

⁶² Zob. Liturgia Kościoła, w: *II Polski Synod Plenarny*, Poznań 2001, statut 92.

⁶³ Zob. Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, 2001, 161; Instrukcja Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Redemptionis sacramentum*, 2004, 92.

Szczególnie istotne (i odróżniające Kościół opolski od wielu innych diecezji w kraju) jest podniesienie wieku przyjmowania przez dzieci Pierwszej Komunii Świętej. Synod wskazał, że powinno to następować w III klasie szkoły podstawowej. Powodem takiej decyzji jest domniemanie, iż trzecioklasiści, jako bardziej dojrzałi od młodszych dzieci, lepiej pojmują prawdziwe znaczenie tej ważnej uroczystości. Jednak Synod nie przesądził tej sprawy „raz na zawsze”, lecz zalecił taką właśnie praktykę „w określonej przeszłości”, co oznacza, że w dłuższej perspektywie czasowej jest otwarty także na inne rozwiązania.

Diecezja opolska szczyli się tym, iż na jej terytorium zamieszkują liczne mniejszości narodowe i etniczne. Są to Niemcy, Ukraińcy, Romowie, Morawianie i inni. Wszystkim tym grupom synod przyznaje prawo do mszy św. w języku ojczystym, w miarę możliwości w każdą niedzielę i święto⁶⁴. W celebracji liturgicznej zalecano model dwujęzyczny, ponieważ „liturgia sprawowana dla mniejszości powinna być zrozumiała także dla wiernych, którzy nie znają dostatecznie języka mniejszości”⁶⁵. Brak jednocześnie sprecyzowania, czy cała liturgia powinna być tłumaczona na język większości, czy jej części, naprzemiennie, powinny być celebrowane w dwóch różnych językach. W praktyce najczęściej stosuje się to drugie rozwiązanie.

Kolejną istotną regulacją w części dotyczącej Eucharystii jest zalecenie zawarte w statucie 96, w myśl którego kościoły (przede wszystkim parafialne) powinny być otwarte dla indywidualnej modlitwy również w dni powszednie. Oczywiście, świątynie takie powinny być w sposób skuteczny i odpowiedni zabezpieczone przed kradzieżą, jednak możliwość nawiedzenia Najświętszego Sakramentu, krótkich adoracji *coram Sanctissimo* przed tabernakulum nie powinna być wiernym odebrana przez stawianie wyżej bezpieczeństwa obiektu sakralnego. Jest to postanowienie Synodu, którego doniosłość trudno jest przecenić, biorąc pod uwagę fakt, że często jeszcze w wielu miejscowościach kościoły otwierane są jedynie na czas nabożeństw. Stan taki źle świadczy o administratorze kościoła, który woli odgradzić Najświętszy Sakrament od wiernych, niż podjąć podstawowe prace zabezpieczające świątynię (np. wykonanie stosownej kraty).

Zgromadzenie synodalne wiele uwagi poświęciło sprawom związanym z sakramentem pokuty i pojednania. W statucie 100 znajdujemy postanowienie, że wszyscy kapłani inkardynowani do diecezji opolskiej, o ile nie są

⁶⁴ *Pierwszy Synod*, statut 90, s. 45.

⁶⁵ Tamże, statut 92.

obciążeni suspensą, posiadają władzę ważnego słuchania spowiedzi i rozgrzeszania na jej terytorium. Podobnie także kapłani spoza diecezji opolskiej, czasowo przebywający na jej terenie, mają uprawnienia do spowiadania, o ile otrzymali takowe od swego biskupa diecezjalnego i nie są zasuspendowani. Synod usilnie zachęca, aby duszpasterze sprawowali sakrament pokuty i pojednania codziennie, przynajmniej pół godziny przed mszą św., oraz w soboty i wigilie uroczystości w godzinach podanych wiernym do wiadomości. Zasadniczo spowiedź nie powinna odbywać się w miejscu, gdzie w tym samym czasie sprawowana jest Eucharystia. Jednak tam, gdzie przemawiają za tym racje duszpasterskie, zwyczaj ten winien być utrzymany⁶⁶. Ponadto Synod postanowił (statut 102), iż kapłani niezatrudnieni bezpośrednio w duszpasterstwie (np. kurialiści i wykładowcy Wydziału Teologicznego UO) mają na równi z innymi obowiązek usługiwania w konfesjonale, szczególnie w okresie przedświątecznym. Bardzo dokładnie uregulowano, komu na mocy prawa synodalnego, określonego w statucie 105, udzielono władzy zwalniania penitentów z ekskomuniki zastrzeżonej Biskupowi Opolskiemu za przestępstwo przzerwania ciąży⁶⁷, mianowicie następującym kapłanom: konsultorom diecezjalnym, dziekanom rejonowym i dekanalnym oraz ich wicediekanom, proboszczom i administratorom parafii, przełożonym kleryckich domów zakonnych, spowiednikom w kościele katedralnym i w pozostałych kościołach miasta Opola, spowiednikom w następujących kościołach diecezji: Nysa – św. Jakuba i św. Agnieszki, Racibórz – Najświętszej Maryi Panny (farny), Kędzierzyn-Koźle – św. Mikołaja, Kluczbork – Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych, spowiednikom w sanktuariach: na Górze św. Anny, w Kamieniu Śląskim i św. Anny w Oleśnie, a ponadto wszystkim spowiednikom w diecezji: w okresie adwentu, od środy popielcowej do Niedzieli Trójcy Świętej włącznie, w czasie misji i rekolekcji, z okazji kanonicznych wizytacji biskupich, oraz udzielania sakramentu bierzmowania, odpustów parafialnych rocznicy poświęcenia kościoła, z okazji spowiedzi przedślubnych, spowiedzi kobiet w stanie błogosławionym, spowiedzi żołnierzy i więźniów, chorych w szpitalach i domach prywatnych, z okazji mszy św. pogrzebowych, a także z okazji spowiedzi generalnej przynajmniej z okresu jednego roku⁶⁸. Rozporządzeniem „wymuszonym” przez coraz częste wyjazdy mieszkańców Opolszczyzny do pracy za granicę, jest norma statutu 107, uczulająca dusz-

⁶⁶ Tamże, statut 101, s. 48.

⁶⁷ Zob. kan. 1398 KPK.

⁶⁸ Tematyki tej dotyczy m.in. zarządzenie Biskupa Opolskiego z 3 kwietnia 1984 r.

pasterzy, iż trzeba „co jakiś czas” pouczać wiernych o konieczności odbycia jak najszybciej spowiedzi indywidualnej po skorzystaniu z rozgrzeszenia publicznego, tak często praktykowanego w kościołach Europy Zachodniej.

Odnosnie do praktyk postnych zgromadzenie synodalne postanowiło, iż w każdy piątek należy zachowywać wstrzemięźliwość od spożywania mięsa, chyba że w dniu tym przypada jakaś uroczystość liturgiczna. Zwyczajowo taką samą wstrzemięźliwość należy zachowywać także w Wigilię Bożego Narodzenia. Natomiast wstrzemięźliwość połączona z postem obowiązuje w środę popielcową oraz w Wielki Piątek. Jednocześnie stwierdzono, że pokutny charakter wielkiego postu, jak i każdego dnia piątkowego wymaga powstrzymania się od udziału w zabawach⁶⁹. Odnosnie do namaszczenia chorych Synod opolski w statucie 111 podkreślił konieczność wyjaśniania wiernym roli i znaczenia tego sakramentu. Natomiast w przedmiocie sakramentu małżeństwa uwagę zwraca m.in. usilne zachęcenie, aby sakrament ten był poprzedzony zaręczynami, odbywającymi się w gronie rodzinnym co najmniej 6 miesięcy przed ślubem⁷⁰, oraz wskazanie, aby przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego zaświadczenie o zawarciu małżeństwa, wymagane przez władze państwowe, miało miejsce na początku obrzędu przed celebracją sakramentu. Aby uniknąć komplikacji, sam proboszcz powinien dopilnować obowiązku wysłania w przepisany prawem terminie odpowiednich zaświadczeń do parafii chrztu narzeczonych i do urzędu stanu cywilnego⁷¹. Aby ukazać diecezjanom pozytywne wzorce życia małżeńskiego, Synod zachęca do udziału w organizowanej corocznie w drugą niedzielę września pielgrzymce złotych i srebrnych jubilatów małżeńskich z całej diecezji do kościoła seminaryjno-akademickiego w Opolu⁷².

Co się tyczy sakramentu święceń, prawodawca synodalny, oprócz wskazania na jego wielką godność i znaczenie w Kościele, zatwierdza dawny zwyczaj, iż w diecezji opolskiej święceń diakonatu udziela się zwykle w sobotę poprzedzającą uroczystość św. Stanisława biskupa i męczennika, patrona Wyższego Seminarium Duchownego w Opolu, w kościele seminaryjno-akademickim⁷³. Natomiast święceń prezbiteratu udzielać się zwykło w sobotę przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego w katedrze opolskiej⁷⁴. We

⁶⁹ *Pierwszy Synod*, statut 110, s. 52.

⁷⁰ Tamże, statut 122, s. 54.

⁷¹ Tamże, statut 126, s. 55.

⁷² Tamże, statut 131, s. 56.

⁷³ Tamże, statut 133, s. 56.

⁷⁴ Tamże, statut 134, s. 57.

wszystkich kościołach diecezji tego dnia o godzinie 11.00 powinny zostać włączone na chwilę dzwony, oznajmiające o tak ważnym wydarzeniu w życiu Kościoła lokalnego⁷⁵.

W drugiej części III rozdziału Statutów Synodu opolskiego poświęconej sakramentaliom i nabożeństwom, na szczególną uwagę zasługuje przypomnienie, że wszyscy wierni świeccy – przez chrzest uczestniczący w kapłaństwie Chrystusa – mogą również sprawować niektóre błogosławieństwa, np. rodzice mogą błogosławić swoją rodzinę, a zwłaszcza dzieci⁷⁶. Duszpasterze natomiast winni pielęgnować sprawowanie tradycyjnych nabożeństw i błogosławieństw związanych z obchodami roku liturgicznego, kultem Matki Boskiej i świętych pańskich⁷⁷. Odnośnie do pogrzebu chrześcijańskiego, zgromadzenie synodalne przypomniało rozporządzenie kan. 1184 KPK, w myśl którego proboszcz parafii zmarłego w uzasadnionych i określonych prawem przypadkach ma prawo odmówić pogrzebu katolickiego albo dokonać ograniczeń obrzędowych w liturgii pogrzebowej. Zaznaczono, że nie odmawia się pogrzebu katolickiego samobójcom, o ile nie zachodzą okoliczności przeciwnie. Należy także udzielić pogrzebu chrześcijańskiego tym wiernym, którzy wybrali spopielenie swych zwłok, jeśli wiadome jest, że nie nastąpiło to z motywów przeciwnych wierze katolickiej. Natomiast rozsypanie prochów jest sprzeczne z katolicką tradycją, dlatego nie powinni w nim uczestniczyć duszpasterze, a wiernym należy odradzać tę praktykę. Należy także przestrzegać przepisów państwowych w tym względzie⁷⁸. W kwestii muzyki i śpiewów liturgicznych Synod usilnie zaleca, aby – zgodnie z diecezjalną tradycją – wszystkie msze św. niedzielne i świąteczne oraz w dni powszednie były śpiewane zarówno przez celebransę, jak i lud⁷⁹. Synod uznał także, iż organści, jako odpowiedzialni za muzyczną oprawę liturgii, powinni posiadać właściwe przygotowanie fachowe. Dlatego zaleca, aby ukończyli oni Studium Muzyki Kościelnej przy Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego⁸⁰. Gdy idzie o regulacje dotyczące roku liturgicznego, prawem synodalnym stał się zwyczaj obowiązujący dotąd tylko w części diecezji opolskiej – nieprzyjmowania ofiar pieniężnych podczas odwiedzin duszpasterskich (kolędy). Chętne rodziny mogą złożyć ofiarę na tacę podczas „kolędowej” zbiórki na tacę

⁷⁵ Tamże, statut 135.

⁷⁶ Tamże, statut 139, s. 58.

⁷⁷ Tamże, statut 140.

⁷⁸ Tamże, statut 148, s. 60.

⁷⁹ Tamże, statut 149, s. 60.

⁸⁰ Tamże, statut 154, s. 62.

w niedzielę po zakończeniu odwiedzin⁸¹. Natomiast w sprawie miejsc świętych zgromadzenie synodalne zaleca urządzać pielgrzymki parafialne do diecezjalnych sanktuariów: na Górę św. Anny, do Matki Boskiej Opolskiej w kościele katedralnym i do św. Jacka w Kamieniu Śląskim. Szczególnie istotna jest zachęta do udziału w tradycyjnych pielgrzymkach stanowych na Górę św. Anny oraz w pieszej pielgrzymce opolskiej na Jasną Górę⁸².

W rozdziale IV Statutów synodalnych, pt. „Nauczanie i wychowanie chrześcijańskie w parafii”, znajdujemy normy i zalecenia dotyczące nauczania i wychowania w rodzinie, nauczania i katechizacji w parafii, stypendiów synodalnych oraz duszpasterstwa misyjnego. Synod przede wszystkim słusznie wskazuje na środowisko rodzinne, „Kościół domowy”, jako na pierwsze i podstawowe miejsce społeczno-religijnego kształtowania młodego pokolenia⁸³. Zaleca także rodzicom zadbanie o doskonalenie swych umiejętności wychowawczych zarówno poprzez okolicznościowe katechezy, jak i poprzez uczenie się głębszego kontaktu z dzieckiem, okazywanie mu swej miłości i budowanie postawy odpowiedzialności⁸⁴. Wiele uwagi zgromadzenie synodalne poświęciło także nauczaniu i katechezie parafialnej⁸⁵, podkreślając w tym kontekście znaczenie rekolekcji, katechezy przykościelnej, jako koniecznego uzupełnienia katechizacji szkolnej⁸⁶, czy też usilnie zalecając prowadzenie w każdej parafii katechezy dla osób dorosłych⁸⁷. Ustawodawca synodalny wskazał przepracowanie księży, jako domniemaną przyczynę ich braku inicjatywy w działaniach katechetycznych w parafiach. Aby temu zaradzić, zalecił, by tam, gdzie to jest możliwe, księża ograniczyli pracę katechetyczną w szkole do pół etatu, co pozwoli im na „bardziej aktywną obecność w parafiach”. Także proboszczowie większych parafii miejskich nie powinni zasadniczo podejmować pracy katechetycznej w szkołach, a w większym stopniu zająć się katechezą dorosłych⁸⁸. Obecność księży w szkołach jest konieczna, jednak dzięki dostatecznej liczbie katechetów świeckich pozwala pracować im w ograniczonym wymiarze godzin. Trzeba przyznać, że powyższe rozwiązanie jest celowe z punktu widzenia skuteczności oddziaływania

⁸¹ Tamże, statut 161, s. 64.

⁸² Tamże, statut 173, s. 68.

⁸³ Tamże, statut 180, s. 73.

⁸⁴ Tamże, statut 181.

⁸⁵ Tamże, statut 182.

⁸⁶ Tamże, statut 184, s. 74-75.

⁸⁷ Tamże, statut 186, s. 75.

⁸⁸ Tamże, statut 187, s. 187.

duszpasterskiego, jednak może doznawać pewnych przeszkód w realizacji, gdyż w sposób znaczący obniża osobiste dochody kapłanów. Bardzo pożyteczna jest inicjatywa Synodu opolskiego, polegająca na zaleceniu tworzenia „synodalnych stypendiów parafialnych i diecezjalnych” dla zdolnej młodzieży pochodzącej z rodzin niezamożnych. Dzięki temu wspólnota diecezjalna ma szansę przyczynić się do podniesienia stosunkowo niskiego stopnia scholaryzacji społeczeństwa⁸⁹. Duży nacisk Synod opolski położył na duchowe i materialne wspieranie zagranicznej działalności misyjnej oraz kształtowanie świadomości misyjnej wśród wiernych. Szczególnie istotne jest w tej materii przypomnienie, iż obowiązkiem każdej parafii i całej wspólnoty diecezjalnej jest troska o budzenie misyjnych powołań kapłańskich i zakonnych⁹⁰.

Uwagę czytelnika z pewnością przyciągnie rozdział V, zatytułowany „Powołanie, formacja i życie duchownych”, który podzielony został na cztery części, zawierające regulacje dotyczące posługi duszpasterzy na terenie diecezji opolskiej. W części pierwszej („Duszpasterstwo powołań”) zwraca uwagę podkreślenie roli rodziny chrześcijańskiej, jako naturalnego środowiska budzenia i wzrostu powołań⁹¹. Jednocześnie prawodawca synodalny w statucie 201 umieścił szereg zaleceń dla wspólnot parafialnych, dotyczących organizacji pracy duszpasterskiej w dziedzinie budzenia i rozwijania powołań duchownych (dni modlitw, grupy ministranckie, włączenie się w inicjatywy duszpastersko-powołaniowe Wyższego Seminarium Duchownego). Część dotycząca formacji powołanych do kapłaństwa wskazuje na instytucje odpowiedzialne za kształtowanie kleryków. Są nimi Wyższe Seminarium Duchowne i Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, realizujące swoje cele i programy formacyjne na podstawie dekretów Soboru Watykańskiego II, przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis*, innych dokumentów Stolicy Apostolskiej oraz uchwał Konferencji Episkopatu Polski⁹². Uczelnie te respektują także w całej rozciągłości zasady obowiązujące w seminariach polskich zgodnie z *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* z 1999 r. oraz rozporządzenia Biskupa Opolskiego. Synod zaznaczył także, że na podstawie specjalnej umowy z 13 stycznia 1995 r. formację intelektualną alumnów Wyższego Semina-

⁸⁹ Tamże, statut 190, s. 77.

⁹⁰ Tamże, statut 195, s. 78.

⁹¹ Tamże, statut 200, s. 82.

⁹² Tamże, statut 205, s. 85.

rium Duchownego Biskup Opolski zlecił Wydziałowi Teologicznemu Uniwersytetu Opolskiego w ścisłej współpracy z rektorem seminarium⁹³.

Trzecia część rozdziału V Statutów omawia problemy związane ze stałą formacją kapłanów. W tej materii szczególnie istotne jest zalecenie sformułowane w statucie 214, zgodnie z którym kapłani młodszy powinni kontynuować studia specjalistyczne (licencjackie) na Wydziale Teologicznym UO i innych uczelniach. Natomiast księża po piątym roku kapłaństwa zostali zobowiązani do odbycia i ukończenia na Wydziale Teologicznym podyplomowych studiów proboszczowskich. Aby należycie sprawować opiekę nad kapłanami i sukcesywnie rozwijać programy formacyjne, Biskup Opolski powołał moderatora formacji stałej kapłanów w diecezji oraz diecezjalną Radę ds. Stałej Formacji Kapłanów⁹⁴. Osobą odpowiedzialną za duchową formację kleru jest także diecezjalny ojciec duchowny oraz wybierani przez kapłanów dekanatu i zatwierdzani przez biskupa dekanalni ojcowie duchowni⁹⁵. Ważną normą prawa synodalnego jest zobowiązanie neoprezbiterów do uczestnictwa w comiesięcznym dniu skupienia organizowanym przez diecezjalnego ojca duchownego⁹⁶, oraz tzw. tygodniowe kursy formacji stałej, organizowane dla kapłanów młodszych przez diecezjalnego moderatora formacji stałej w porozumieniu z Radą ds. Stałej Formacji Kapłanów⁹⁷.

Jednymi z najistotniejszych w całym prawie synodalnym jawią się regulacje dotyczące posługi i życia duchownych, umieszczone w czwartej części rozdziału V Statutów opolskich, bowiem to, w jaki sposób wierni postrzegają swoich duszpasterzy, w ogromnym stopniu rzutuje na ich stosunek do wiary i do Kościoła. Synod w statucie 231 zobowiązał kapłanów do zachowania „szczególnego dystansu w kontaktach z innymi osobami obojga płci, a zwłaszcza z podwładnymi i nieletnimi”, co ma dopomóc w zachowaniu przez księży cnoty czystości. Na skuteczność pracy kapłańskiej wpływa stopień przywiązania osoby duchownej do rzeczy materialnych. Synod wskazuje, że słuszne wynagrodzenie za pracę powinno zaspokajać rzeczywiste potrzeby życiowe kapłanów. Powinni oni wystrzegać się „znak chciwości, próżności i luksusu”. Z drugiej strony ważne jest uświadomienie wiernym świeckim, iż są oni zobowiązani do zabezpieczenia swoim duszpasterzom koniecznych do

⁹³ Tamże, statut 206, s. 86.

⁹⁴ Tamże, statut 215, s. 89-90.

⁹⁵ Tamże, statuty 216-218, s. 90-91.

⁹⁶ Tamże, statut 220, s. 92.

⁹⁷ Tamże, statut 221, s. 92-93.

życia środków materialnych⁹⁸. Synod przypomniał, że zgodnie z wielowiekową tradycją kościelną, ofiary składane przez wiernych w związku z posługami duszpasterskimi są i mają pozostać dobrowolne. Zabronione jest różnicowanie formy udzielanych posług w zależności od wysokości złożonej ofiary⁹⁹. Kapłan nie może należeć do partii i stronnictw politycznych. Ponadto bez zgody Biskupa Opolskiego duchowny nie może: wnosić jakiejkolwiek sprawy do sądu świeckiego, zaciągać kredytów przekraczających własny półroczny dochód, trudnić się leczeniem, przyjmować odznaczeń państwowych, prowadzić przedsiębiorstw prywatnych lub działalności gospodarczej na własny lub cudzy rachunek, nawet na rzecz parafii, a także samowolnie zakładać spółek, stowarzyszeń lub fundacji¹⁰⁰. Jest oczywiste, że te dość rygorystyczne ograniczenia mają zapewnić ze wszelkich miar pożądaną niezależność kapłana od spraw doczesnych oraz zapewnić mu możliwość niezakłóconego pełnienia posługi duszpasterskiej.

Wydaje się jednak, że niektóre z nich (np. zakaz wprowadzenia jakiejkolwiek sprawy do sądu świeckiego) idą zbyt daleko, ograniczając kapłanom możliwości sądowego dochodzenia swoich praw w sytuacji, gdy pozwanym mogłaby być kuria diecezjalna lub sam biskup ordynariusz. Kolejnymi istotnymi postanowieniami prawodawcy synodalnego jest wyznaczenie każdemu kapłanowi zatrudnionemu w duszpasterstwie 30-dniowego urlopu wypoczynkowego w okresie wakacyjnym oraz jednego dnia wolnego w tygodniu, „pod warunkiem jednak, że nie zakłóci to rytmu koniecznych zajęć duszpasterskich w parafii”¹⁰¹. Synod opolski nie wprowadził zasady kadencyjności urzędu proboszczowskiego, mimo iż takie rozwiązanie – szeroko dyskutowane podczas pracy zespołów synodalnych – znalazło wielu zwolenników wśród uczestników obrad. Wprowadzono jednak do prawa synodalnego szereg wcześniej obowiązujących zasad związanych z pełnieniem tej niezwykle istotnej posługi. Postanowiono np., że proboszcz przed pierwszą nominacją proboszczowską winien mieć ukończone dwuletnie podyplomowe studium proboszczowskie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego¹⁰², określono obowiązek rezydencji proboszcza w parafii¹⁰³ i sprawy związane

⁹⁸ Tamże, statut 232, s. 95-96.

⁹⁹ Tamże, statut 233, s. 96.

¹⁰⁰ Tamże, statut 235.

¹⁰¹ Tamże, statuty 236 i 237, s. 97.

¹⁰² Tamże, statut 239, s. 98.

¹⁰³ Tamże, statut 240.

z przeniesieniem do innej parafii czy na inny urząd¹⁰⁴. Ustalono ponadto, że każdy proboszcz na początku roku kalendarzowego, w którym kończy 70. rok życia, winien złożyć na ręce Biskupa Opolskiego pisemną prośbę o przeniesienie na emeryturę. Natomiast na początku roku kalendarzowego, w którym kończy 75. rok życia, jest zobowiązany przekazać pisemną rezygnację z piastowanego urzędu. O jej przyjęciu, zgodnie z kan. 538 § 3 KPK, decyduje biskup¹⁰⁵. W dalszej, czwartej części rozdziału V opolskich Statutów synodalnych znajdujemy regulacje dotyczące wikariuszy parafialnych, dziekanów i wicedziekanów, dziekanów rejonowych, rektorów kościołów i kaplic oraz kapelanów różnych wspólnot, sytuacji kapłanów emerytów, rencistów i rezydentów czy wreszcie współpracy z zakonami.

Kolejny, VI rozdział Statutów, noszący tytuł „Posłannictwo świeckich w parafii i w rodzinie”, złożony jest z czterech podstawowych części (wraz z wprowadzeniem), z których każda zawiera uregulowanie kilku istotnych kwestii duszpasterskich. W części pierwszej („Powołanie i formacja świeckich”) Synod omówił powołanie każdego chrześcijanina do świętości i świadomość eklezjalną wiernych, opierając się głównie na posynodalnej adhortacji apostołskiej Ojca św. Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie *Christifideles laici* oraz przywołując stosowne kanony KPK. Znaczące jest przywołanie w statucie 267 słów papieża Piusa XII, zawartych w przemówieniu do kardynałów z 20 lutego 1946 r.: „Wierni, a ściślej świeccy, zajmują miejsce w pierwszych szeregach Kościoła. Dla nich Kościół stanowi życiową zasadę ludzkiej społeczności. Dlatego to oni i przede wszystkim oni winni uświadamiać sobie coraz wyraźniej nie tylko to, że należą do Kościoła, ale że sami są Kościołem, to znaczy wspólnotą wiernych żyjących na ziemi pod jednym przewodnictwem papieża oraz biskupów pozostających z nim w łączności. Oni są Kościołem”.

W części drugiej – „Świeccy w życiu Kościoła” – zawarte są, jak się wydaje, jedno z najważniejszych ustaleń z całego dorobku Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, wskazujące jednoznacznie na docenienie przez Synod wielkiej roli wiernych, niebędących duchownymi ani osobami konsekrowanymi, w życiu wspólnoty diecezjalnej. W statucie 277 zaakcentowano, że „wszelkie dzieła apostołskie są wręcz nie do pomyślenia bez czynnego zaangażowania świeckich”. Prawodawca kościelny, jako podstawowe miejsce tej aktywności wskazuje wspólnotę parafialną. Świeccy w jej ramach winni anga-

¹⁰⁴ Tamże, statut 244, s. 100.

¹⁰⁵ Tamże, statut 245, s. 100-101.

żować się w życie religijno-liturgiczne, aktywnie uczestniczyć w radach duszpasterskich i ekonomicznych. Istotne jest także angażowanie się w działalność dobroczynną, we wszelkiego typu wolontariat, który jest ofertą skierowaną zwłaszcza do młodych. Dzięki takiemu podejściu do kwestii partycypacji świeckich w życiu Kościoła lokalnego można pokusić się o przełamanie dość popularnego wśród niektórych grup wiernych stereotypu, według którego parafia jest jakby urzędem obsługiwanym przez duszpasterzy-urzędników („funkcjonariuszy kultu”) jedynie „w godzinach otwarcia”. Wierni ci uważają, że ich jedynym obowiązkiem wobec wspólnoty parafialnej jest składanie ofiar pieniężnych „na tacę” podczas niedzielnych mszy św.¹⁰⁶ Przekazywanie parafianom części realnej odpowiedzialności za funkcjonowanie wspólnoty, przy życzliwej współpracy ze strony duszpasterzy doprowadzić może z czasem do ugruntowania się pozytywnego przekonania, że „Kościół i parafia to nie tylko duchowieństwo – «my – księża», ale również «my – świeccy»”¹⁰⁷. Miejsce, w którym oparta na zaufaniu współpraca jednych z drugimi jest przyczyną sprawczą wielu cennych, pożytecznych dokonań. Synod opolski zachęca wszystkich diecezjan do udziału w ruchach i stowarzyszeniach religijnych, a także do włączenia się w działalność instytucji diecezjalnych: Muzeum Diecezjalnego, Redakcji „Gościa Niedzielnego”, Diecezjalnego Radia „Puls”, ośrodków rehabilitacji i stacji opieki Caritas, a także zakładu leczenia wodnego Sebastianum Silesiacum w Kamieniu Śląskim. Jedną z zalecanych form aktywności świeckich jest włączenie się w prace Akcji Katolickiej¹⁰⁸.

W trzeciej części rozdziału VI („Świadectwo chrześcijańskie w życiu rodzinnym”) uwagę zwraca synodalna regulacja, aby w każdej parafii prowadzona była – niezależnie od katechizacji szkolnej – roczna katecheza przedmałżeńska w wymiarze co najmniej 25 spotkań. Skrócona katecheza to cykl 10 spotkań zorganizowanych w parafii lub ośrodkach dekanalnych czy rejonowych¹⁰⁹. W statucie 288 Synod zaleca, aby sakrament małżeństwa był poprzedzony zaręczynami, które winny odbyć się w gronie rodzinnym co najmniej 6 miesięcy przed planowanym ślubem¹¹⁰. Pewnym *novum* duszpasterskim wydaje się propozycja, aby pierwsza rocznica zawarcia małżeństwa

¹⁰⁶ J. M a r i a ń s k i, *Udział katolików świeckich w życiu parafii (założenia i rzeczywistość)*, Płock 2008, s. 26.

¹⁰⁷ Tamże, s. 79.

¹⁰⁸ *Pierwszy Synod*, statut 278, s. 113.

¹⁰⁹ Tamże, statut 284, s. 115.

¹¹⁰ Zob. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. I, Katowice 1994, s. 92-98.

połączona była z dniem skupienia zorganizowanym dla małżonków z danego „rocznika”. Prawodawca synodalny zaleca także uroczyste celebrowanie we wspólnocie parafialnej uroczystości i jubileuszy małżeńskich, szczególnie srebrnych i złotych godów¹¹¹. Jest to ważne unaocznienie godności sakramentu małżeństwa na forum Kościoła lokalnego. Ostatnia, czwarta część rozdziału szóstego omawia kwestie związane z udziałem świeckich w życiu społecznym i politycznym, głównie przywołując fragmenty nauczania papieskiego (Orędzie Jana Pawła II na XXXII Światowy Dzień Pokoju) oraz dokumenty kościelne (Katechizm Kościoła Katolickiego, dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*).

O tym, jak wielkie znaczenie przywiązuje Synod opolski do roli kultury w życiu wspólnoty wierzących, świadczą przepisy rozdziału VII Statutów synodalnych, zatytułowanego „W trosce o chrześcijańskiego ducha kultury”. W pierwszej części tego rozdziału („Kościół wobec kultury”) znajdujemy podkreślenie roli sztuki sakralnej, będącej nośnikiem przesłania o dziele stworzenia, o Dobrej Nowinie i o zbawieniu¹¹². W statucie 335 zgromadzenie synodalne wskazuje, że parafia obok spełniania swej podstawowej funkcji duszpasterskiej jest także środowiskiem kulturowym. Swe obowiązki wobec kultury spełnia ona wtedy, gdy staje się „miejscem wzorowego duszpasterstwa”, stojącej na wysokim poziomie katechezy skierowanej do odbiorców zróżnicowanych pod względem kulturowym i narodowościowym. Niewątpliwie kulturotwórcza jest starannie przygotowana, piękna liturgia, poprawne śpiewy i zadbana, dobrze wyposażona świątynia parafialna¹¹³. Oprócz tego należy tworzyć wartościową kulturę chrześcijańską jako „odpowiedź na powszechne zjawisko kultury masowej”. Jest to zadanie dla różnych stowarzyszeń, wspólnot i organizacji religijnych funkcjonujących w ramach parafii, które winny wspierać i promować twórczość artystyczną poprzez organizowanie m.in. parafialnych lub dekanalnych dni kultury chrześcijańskiej¹¹⁴. Interesującym pomysłem jest przekształcanie pomieszczeń zbudowanych niegdyś dla celów katechetycznych (tzw. salki) na „domy katolickie”, bardzo popularne na przedwojennym Śląsku. Synod zaleca także, aby każda parafia prowadziła własną bibliotekę i czytelnię, zaopatrzoną w publikacje o tematyce głównie religijnej¹¹⁵. Wskazuje jednocześnie na Wydział Teologiczny UO

¹¹¹ *Pierwszy Synod*, statut 297, s. 120.

¹¹² Tamże, statut 334, s. 135.

¹¹³ Tamże, statut 335, s. 135-136.

¹¹⁴ Tamże.

¹¹⁵ Tamże, statut 336, s. 136.

i na Muzeum Diecezjalne w Opolu, jako na instytucje bardzo pomocne w tworzeniu oraz krzewieniu kultury chrześcijańskiej. Istotne są regulacje dotyczące prezentacji muzycznych w formie koncertów, które odbywają się w świątyniach. Synod zachęca do organizowania takich wydarzeń kulturalnych, nakazując jednocześnie stosowanie się do obowiązującego prawa kanonicznego zawartego w kan. 1210, 1213 i 1222 KPK oraz w dokumencie Kongregacji Kultu Bożego *O koncertach w kościołach* z 5 września 1987 r.¹¹⁶ Przed zorganizowaniem koncertu organizatorzy za pośrednictwem proboszcza winni zasięgnąć opinii Diecezjalnej Komisji ds. Liturgii i Muzyki Kościelnej¹¹⁷. Równie duże znaczenie jak do tworzenia kultury chrześcijańskiej poprzez wydarzenia artystyczne, przywiązuje Synod do ochrony zabytków sztuki sakralnej i estetykę budowli sakralnych, słusznie wnioskując, że są one „znakami i symbolami najwyższych rzeczywistości nadziemskich”, lecz także świadectwem związku Kościoła z jego własną przeszłością i wyrazem szacunku dla inspirowanego wiarą wysiłku poprzedzających nas pokoleń.

W części drugiej rozdziału VII znajdujemy normy dotyczące obecności Kościoła lokalnego w mediach¹¹⁸.

Interesujący i posiadający duże znaczenie praktyczne ze względu na multi-kulturowy charakter Opolszczyzny jest rozdział VIII, pt. „Ekumeniczny wymiar życia parafialnego”, omawiający obszernie biblijno-teologiczne podstawy zaangażowania ekumenicznego oraz katolickie zasady ekumenizmu w wymiarze ogólnokościelnym¹¹⁹. Prawodawca synodalny określa także zasady funkcjonowania diecezjalnych struktur i instytucji życia ekumenicznego (stanowisko diecezjalnego referenta ds. ekumenizmu, Diecezjalna Komisja ds. Ekumenizmu przekształcona później w Międzydiecezjalną Komisję dla diecezji opolskiej i gliwickiej)¹²⁰. Synod zwraca uwagę na modlitewny wymiar działań ekumenicznych Kościoła opolskiego, czego wyrazem jest włączenie się każdej parafii w ogólnopolski program Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan¹²¹. Te wspólnoty parafialne, na terenie których znajdują się świątynie i większa liczba niekatolików, winny uczestniczyć w „diecezjalnym” programie Tygodnia, przygotowywanym przez te parafie przy współudziale diecezjalnego referenta ds. ekumenizmu. Dotyczy to szczególnie parafii w Kluczborku, Opolu, Oleśnie, Lasowicach Wiel-

¹¹⁶ Tamże, statut 340, s. 138.

¹¹⁷ Tamże, statut 342, s. 139.

¹¹⁸ Tamże, statuty 349-354, s. 142-144.

¹¹⁹ Tamże, statuty 355-358, s. 145-149.

¹²⁰ Tamże, statut 359, s. 149-150.

¹²¹ Tamże, statut 362, s. 150-151.

kich, Pokoju, Łowkowicach i Raciborzu¹²². Zgromadzenie synodalne nie zapomniało o praktycznym wymiarze ekumenizmu, do których należy zapraszanie niekatolików do udziału we wspólnych nabożeństwach, działalność charytatywna niezająca podziału potrzebujących ze względu na wyznanie, czy otwarta postawa kapelanów szpitalnych i więziennych¹²³. Odnosząc się z wielką życzliwością do wiernych Kościołów i wspólnot niekatolickich, Synod opolski z całą stanowczością ostrzega przed niebezpieczeństwami płynącymi ze strony sekt i nowych ruchów religijnych, z którymi na ogół możliwości dialogu są znikome lub żadne. W tej kwestii Synod zaleca stosowanie się do wytycznych watykańskiego dokumentu *Sekty albo nowe ruchy religijne. Wyzwanie duszpasterskie* z 1986 r.¹²⁴

Rozdział IX opolskich Statutów synodalnych nosi tytuł „Działalność charytatywna w parafii”. Synod, dążąc do „ożywienia posługi charytatywnej i przywrócenia jej należnego miejsca w działalności duszpasterskiej Kościoła opolskiego”, zobowiązuje proboszczów do zorganizowania w każdej parafii grupy osób zajmujących się działalnością dobroczynną, zgodnie z Instrukcją Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach¹²⁵. Ważna jest zachęta do powołania stałych diakonów w celu „usprawnienia posługi charytatywnej”¹²⁶. Wydaje się jednak, że obecnie w diecezji opolskiej nie zachodzi taka potrzeba, a przepis został zamieszczony z myślą o bliżej nieokreślonej przyszłości. Zgromadzenie synodalne z całą mocą sprzeciwiło się oparciu działalności charytatywnej na zasadach ekonomicznych i „urynkowieniu” diakonii Kościoła. Jednak słusznie uznano, że systematyczna i strukturalna działalność dobroczynna musi posiadać zaplecze finansowe, dlatego odpowiednie kościelne jednostki organizacyjne są uprawnione do otrzymywania środków finansowych w ramach zawartych umów i do współpracy z organami administracji publicznej oraz innymi partnerami. Musi to jednak łączyć się z zachowaniem tożsamości i autonomii właściwej placówkom kościelnym¹²⁷.

Ważne postanowienia synodalne dotyczące zarządu mieniem kościelnym zawarte są w rozdziale X Statutów synodalnych („Dobra doczesne w służbie Kościoła”). Generalną zasadą jest potwierdzenie przez Synod obowiązywania norm prawa powszechnego i partykularnego, na podstawie których sformuło-

¹²² Tamże, statut 363, s. 151.

¹²³ Tamże, statuty 369-373, s. 152-153.

¹²⁴ Statuty 374 i 375, tamże, s. 154.

¹²⁵ Tamże, statut 378, s. 156.

¹²⁶ Tamże, statut 380, s. 157.

¹²⁷ Tamże, statut 383, s. 158.

wano wiele dyspozycji praktycznych. Zaznaczono więc, że dla tworzenia podstaw materialnych diecezji duchowieństwo i wierni zobowiązani są do wnoszenia „odpowiednich składek i dobrowolnych ofiar”¹²⁸. Majątek kościelny oraz dochody parafialne winny być wyraźnie oddzielone od własności i osobistego uposażenia duszpasterzy, a pieniądze parafialnych proboszcz lub administrator nie może przechowywać na osobistym rachunku bankowym swoim lub innych osób¹²⁹. Synod dostrzega także pilną potrzebę pomocy parafiom małym, szczególnie w realizacji projektów inwestycyjnych. Formą pomocy może być całkowite lub częściowe zwolnienie z comiesięcznych kolekt przeznaczonych na utrzymanie instytucji diecezjalnych¹³⁰. Jasno określono, że zasadniczym źródłem utrzymania parafii są dobrowolne ofiary wiernych. Korzystanie z innych źródeł finansowania działalności parafii jest możliwe po uzyskaniu zgody Biskupa Diecezjalnego¹³¹. Odnośnie do realizacji inwestycji sakralnych i kościelnych zgromadzenie synodalne postanowiło m.in., iż nowe kościoły powinny odznaczać się „szlachetnym pięknem, nie zaś przepychem”¹³². Nakazano także przestrzegać zalecenia Konferencji Episkopatu Polski, w myśl którego każdy kapłan pracujący w diecezji jest zobowiązany do podpisania i przestrzegania specjalnego oświadczenia, w którym zobowiązuje się do zarządzania majątkiem kościelnym zgodnie z przepisami prawa kanonicznego oraz postanowieniami prawa cywilnego¹³³.

Rozdział XI Statutów synodalnych zawiera postanowienia końcowe¹³⁴.

3. ANEKSY DODANE DO STATUTÓW SYNODALNYCH

Aneksy stanowią ważną część uchwał Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, których są uzupełnieniem i dookreśleniem. Zgodnie z kan. 466 KPK są dekretami synodalnymi, mającymi charakter normatywny¹³⁵. Wśród 28

¹²⁸ Tamże, statut 391, s. 163.

¹²⁹ Tamże, statut 394, s. 164.

¹³⁰ Tamże, statut 395.

¹³¹ Tamże, statut 398.

¹³² Tamże, statut 402, s. 165. Zob. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, 124.

¹³³ *Pierwszy Synod*, statut 403, s. 165.

¹³⁴ Tamże, statuty 404-411, s. 166.

¹³⁵ W. G ó r a l s k i, *Synod archidiecezji przemyskiej (1995-2000)*, „Prawo Kanoniczne” 43 (2000), nr 3-4, s. 80.

aneksów znajdziemy na pierwszym miejscu tekst Wyznania wiary – formuły obowiązującej w przypadkach, gdy zgodnie z rozporządzeniem kan. 833 KPK takowe wyznanie wiary się składa¹³⁶. Zaraz za nim zamieszczono tekst przysięgi wierności składanej przy obejmowaniu urzędu wykonywanego w imieniu Kościoła¹³⁷. Następnie znajdujemy 4 statuty ważnych instytucji diecezjalnych (Rada Kapłańska i Kolegium Konsultorów, Rada Duszpasterska, sekcja ekonomiczno-gospodarcza Parafialnej Rady Duszpasterskiej)¹³⁸, 4 istotne rozporządzenia Biskupa Opolskiego (w sprawie mszy św. binowanych i trynowanych, w sprawie mszy św. za zmarłych kapłanów, w sprawie wieczystej adoracji w parafiach diecezji opolskiej oraz w sprawie świadczeń związanych z zabezpieczeniem materialnym instytucji i obiektów diecezjalnych)¹³⁹. Na trzecim miejscu zamieszczono 14 instrukcji synodalnych (w sprawie mszy św. w sobotni wieczór rozpoczynającej niedzielne świętowanie, o katechizacji, o wypełnianiu obowiązków dziekana i wicedziekana, o wypełnianiu obowiązków dziekana i sekretarza rejonowego, instrukcje dotyczące kanonicznej wizytacji biskupiej, przekazania parafii nowemu proboszczowi lub administratorowi, nadzwyczajnych szafarzy komunii św., w sprawie fotografowania i filmowania w czasie celebrowania liturgii, o prowadzeniu kancelarii parafialnej, o cmentarzach grzebalnych) wraz ze wskazaniem w sprawie współpracy zakonów i zgromadzeń z duchowieństwem diecezjalnym¹⁴⁰. Zestaw aneksów zamykają: regulamin dla muzyków kościelnych diecezji opolskiej, wzór testamentu kapłańskiego oraz zasady i sposób odnoszenia się do Penitencjarii Apostolskiej, zwłaszcza w sprawach zwanych *casus constientiae*¹⁴¹. Pomyślano tutaj o opublikowaniu wzorów przydatnych pism, takich jak: „prośba o *mandata* w związku ze zwolnieniem od cenzury w zakresie wewnętrznym, zaciągniętej z mocy samego prawa, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej”¹⁴², „prośba o uwolnienie od cenzury w zakresie wewnętrznym, zaciągniętej z mocy samego prawa”¹⁴³, czy „prośba o uwolnienie od cenzury w zakresie zewnętrznym, zaciągniętej z mocy samego prawa”¹⁴⁴.

¹³⁶ *Pierwszy Synod*, s. 171.

¹³⁷ Tamże, s. 173. Formuła ta obejmuje osoby, o których mowa w kan. 833 n. 5-7 KPK.

¹³⁸ Tamże, s. 174-188.

¹³⁹ Tamże, s. 190-204.

¹⁴⁰ Tamże, s. 209-295.

¹⁴¹ Tamże, s. 297-304.

¹⁴² Tamże, s. 305-306.

¹⁴³ Tamże, s. 307-308.

¹⁴⁴ Tamże, s. 308.

Trzecia część tomu zawierającego statuty i aneksy wypracowane podczas obrad Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej nosi tytuł „Dokumentacja synodalna” i – jak sama nazwa wskazuje – zawiera najważniejsze dokumenty synodalne. Składają się na nią: dekret zwołujący Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej i ogłaszający jego otwarcie¹⁴⁵, dekret powołujący Komisję Główną, komisje synodalne oraz sekretariat Synodu¹⁴⁶, dekret powołujący sekretarza generalnego synodu¹⁴⁷, wykaz komisji problemowych¹⁴⁸, regulamin prac Synodu¹⁴⁹, zarządzenie Biskupa Opolskiego w sprawie dekanalnych relatorów synodalnych i ich współpracy z sekretariatem Synodu¹⁵⁰ oraz zestawienie prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej (2002-2005)¹⁵¹.

Wnioski płynące z refleksji nad przeszłością i teraźniejszością posłużyły zgromadzeniu synodalnemu do opracowania wizji rozwoju diecezji opolskiej w przyszłości. Wizja ta, ujęta w ramy skodyfikowanego prawa diecezjalnego, cechuje się wybitnie pragmatycznym, duszpasterskim podejściem do problemu. Bezpośrednim owocem prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej jest zbiór statutów, aneksów i dokumentów synodalnych, zawierający normy prawa partykularnego Kościoła lokalnego. Szereg ustaleń i propozycji zawartych w statutach, ma charakter nowatorski, np. zachęta do ograniczenia długości trwania homilii niedzielnej do 15 minut (statut 80) z jednoczesnym zwróceniem bacznej uwagi na jakość przepowiadania. Wątpliwości może budzić nazbyt rygorystyczne – jak się wydaje – podejście prawodawcy synodalnego do kwestii podejmowania zobowiązań finansowych przez duchownych oraz ograniczenie możliwości występowania przez nich do sądów świeckich (statut 235). Jako odważne spojrzenie w przyszłość zakwalifikować można zachętę do powoływania stałych diakonów „dla usprawnienia posługi charytatywnej” (statut 380) czy nakaz ustanowienia w każdej parafii nadzwyczajnych szafarzy komunii św. (statut 42). Pewien niedosyt pozostawi być może u wiernych świeckich brak norm dotyczących ujawniania bieżącej sytuacji finansowej diecezji. Z jednej bowiem strony ogół wiernych jest zobowiązany do utrzymywania instytucji kościelnych, z drugiej zaś nie jest w pełni wtajemniczany w ich potrzeby, co wydaje się pewną niekonsekwencją rodzącą się z braku

¹⁴⁵ Tamże, s. 311.

¹⁴⁶ Tamże, s. 313.

¹⁴⁷ Tamże, s. 315.

¹⁴⁸ Tamże, s. 316.

¹⁴⁹ Tamże, s. 320.

¹⁵⁰ Tamże, s. 328.

¹⁵¹ Tamże, s. 330.

zaufania. Pomimo to jest rzeczą oczywistą, że Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej zdecydowanie umocnił i skonsolidował lokalną wspólnotę wierzących, a jego statuty, o ile będą pilnie wcielane w życie, z pewnością przyczynią się do budowania jej w przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

- Protokół z obrad piątej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 5(2004).
- Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 18 czerwca 2002 r. ustanawiający skład osobowy Komisji ds. Struktur Diecezjalnych (Nr 761/02/P), „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Dekret Biskupa Opolskiego z dnia 25 września 2002 r. powołujący sekretarza generalnego Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej (Nr 76/02/P), „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Dekret powołujący Komisję Główną, komisje synodalne oraz sekretariat Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej z 19 marca 2002 r., w: Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). Statuty i aneksy, praca zbiorowa, Opole 2005.
- Dekret zamykający prace Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej i zatwierdzający jego uchwały, w: Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej 2002-2005). Statuty i aneksy, praca zbiorowa, Opole 2005.
- Dekret zwołujący Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej i ogłaszający jego otwarcie z 19 marca 2002 r. (Nr 207/002/A), w: Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej 2002-2005). Statuty i aneksy, praca zbiorowa, Opole 2005.
- Dekret zwołujący Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej i ogłaszający jego otwarcie z 19 marca 2002 r., w: Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). Statuty i aneksy, praca zbiorowa, Opole 2005.
- Depesza skierowana do Ojca św. Jana Pawła II przez abpa Alfonsa Nossola z okazji inauguracji Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej 2 kwietnia 2002 r., „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Homilia arcybiskupa [Alfonsa Nossola] wygłoszona w czasie mszy św. inaugurującej Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Inauguracja Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Instrukcja Kongregacji Biskupów *Ecclesiae imago* z 22 lutego 1972 r. „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Instrukcja Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Redemptionis sacramentum*, 2004.
- Liturgia Kościoła, w: II Polski Synod Plenarny, Poznań 2001.
- Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 1994.
- Odezwa Biskupa Opolskiego z 19 marca 2002 r. w sprawie modlitwy w intencji Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej i udziału w jego uroczystym otwarciu, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, 2001.

- Pierwsze posiedzenie Komisji Głównej i sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). Statuty i aneksy, praca zbiorowa, Opole 2005.
- Pismo Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej z okazji inauguracji Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej z 30 kwietnia 2002 r., „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Protokół z drugiego posiedzenia Komisji Głównej i Sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 2(2003).
- Protokół z obrad czwartej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 4(2003).
- Protokół z obrad drugiej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 3(2003).
- Protokół z obrad trzeciej sesji plenarnej Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 4(2003).
- Protokół z trzeciego posiedzenia Komisji Głównej i Sekretariatu Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej, „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 2(2003).
- Regulamin Prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej z 19 marca 2002 r., „Biuletyn Synodu Diecezji Opolskiej” 1(2002).
- Zestawienie prac Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej (2002-2005), w: Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej 2002-2005). Statuty i aneksy, praca zbiorowa, Opole 2005.

II. Literatura

- M a r i a ń s k i J., Udział katolików świeckich w życiu parafii (założenia i rzeczywistość), Płock 2008.
- S z y m a ń s k i A., Ks. Bp dr Franciszek Jop – prawodawca i organizator diecezji opolskiej, Opole 2007.

THE FIRST SYNOD OF THE OPOLE DIOCESE 2002-2005

S u m m a r y

In a detailed discussion the author presents the course of the first synodical assembly in the history of the Opole Diocese; he discusses the results of the Synod's proceedings, that is the synodical statutes; and he takes a position on the contents of the annexes supplementing the statutes. In the conclusion the author points to the significance of the Synod for the presence and future of the Church in the Opole region.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: posiedzenie synodu, Kościół, Śląsk Opolski, statuty, załączniki

Key words: synodical assembly, Church, Opole Silesia, statutes, annexes.